

**BUXORO
AGRO KLASTER**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
“IQTISODIYOT” KAFEDRASI

QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI
SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION
YONDASHUVLAR
Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO‘PLAMI
2021 yil 30 noyabr

"ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ КЛАСТЕРОВ В
СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЭКСПЕРИМЕНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ"
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Республиканской научно-практической конференции
30 ноября 2021 года

«Durdona» nashriyoti
Buxoro – 2021

УДК: 631.1:339.13(575.1)

Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yondashuvlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2021 yil 30 noyabr: - Buxoro : "Sadriiddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2021.-272 b.

Dasturiy qo'mita: i.f.d. prof., O.X. Xamidov, DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.d. prof, B.N. Navro'z-Zoda, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, i.f.n., dots., A.T. Jo'rayev, i.f.n., dots., N.S. Ibragimov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov

Tashkiliy qo'mita: DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, O',U, Rashidov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, katta o'qituvchilar: S.S. Davlatov, A.D. Qudratov, N.F. Odinayeva.

“Qishloq xo'jaligida klaster tizimini rivojlantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yunalishlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani to'plamiga yetakchi olimlar, professor-o'qituvchilar, katta ilmiy xodim-izlanuvchilar, mustaqil izlanuvchilar ilmiy tadqiqot ishlari doirasida ilmiy maqolalari va ma'ruza tezislari kiritilgan. Mazkur anjuman qishloq xo'jaligida klasterni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, klasterlar faoliyatini tashkil qilish va rivojlantirishning huquqiy – me'yoriy asoslarini takomillashtirish, Klaster tizimida fermer xo'jaliklarini samarali va barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash yo'llarini aniqlash maqsadida Buxoro davlat universitetining Iqtisodiyot va turizm fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrasida anjuman materiallari to'planib nashr etilgan.

To'plam i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev umumiy tahriri ostida chop etildi.

To'plam Buxoro davlat universiteti ilmiy-texnikaviy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar:

1. Azimov B – Buxoro muxandislik texnologiya instituti dotsenti, i.f.n.
2. Xo'jaqulov X.D. – Toshkent moliya instituti professori, i.f.d.

Mazkur to'plamga kiritilgan ilmiy ishlar va g'oyalar mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar, sanalarning aniqligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning shaxsan o'zlari mas'uldirlar.

Ўзбекистон шароитида агротуризм соҳасини ривожлантириш, соҳани туризмнинг асосий йўналишларидан бирига айлантириш учун қуйидаги тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади:

- Қишлоқ ҳудудларининг мавжуд туризм ресурслари негизида оилавий бизнес, кичик ва яқка тартибдаги тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш, тадбиркорларни минтақавий даражада давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини ташкил этиш;

- Қишлоқ жойларда дам олишни ташкил этишга қаратилган маданий-тарихий мажмуалар ва агротуризмнинг йирик ва кичик ихтисослаштирилган объектларини яратиш;

- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштирувчи, сайёҳлар учун турар жойларни ўз ичига олган, қишлоқ маданий ҳаётини акс эттирувчи, зарур инфратузилмага эга бўлган кўп функцияли "Агротуризм кластерлари" ни давлат, хусусий ва аралаш мулк шакллари негизида ташкил этиш. Ушбу шакл ҳозирги кунга қадар давлат томонидан зарур қўллаб-қувватлашга эга бўлмаган агротуризм соҳаси учун зарур ҳисобланиб, йирик инвесторларнинг катта қизиқишига сабаб бўлиши мумкин.

Маркетинг, брендинг, агротуризмни реклама қилиш ва унинг ривожланиши билан боғлиқ бошқа масалалар стратегиясини ишлаб чиқиш бўйича ҳар бир вилоятда (туманда) ваколатга эга бўлган агротуризм кластерларининг тузилиши агротуризм соҳаси ривожини хизмат қилади. Ушбу кластерлар ҳудудлардаги қишлоқ жойлари географик жойлашуви жиҳатидан маъқул ҳисобланган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқиш, маданият, илм-фан, таълим ва бошқа қишлоқ хўжалиги корхоналари ва унга алоқадор соҳаларнинг ўзаро ҳамкорлиги учун стратегик аҳамият касб этади.

Агротуризм кластерлари қуйидаги фаолият турларини амалга ошириши мумкин:

- Туризм операторлари билан ҳамкорликда қишлоқ туризми соҳасида сайёҳлик йўналишларини ишлаб чиқиш;

- Соҳага оид комплекс сайёҳлик маҳсулотини ишлаб чиқиш ва уни янада ривожлантириш;

- Тегишли ташкилотлар билан ҳамкорликда агротуризм соҳасини ривожлантиришнинг минтақавий ва маҳаллий дастурлари ишлаб чиқиш;

- Агротуризм соҳасида маркетинг, брендинг, реклама стратегияларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- Агротуризм фаолиятига оид кўرғазма-ярмаркалар, очик эшиклар куни ва бошқа сайёҳларни жалб этишга хизмат қиладиган тадбирларни амалга ошириш.

Хулоса. Хорижий тажриба шуни кўрсатадики, агротуризм кластери кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш учун самарали механизм бўлиб хизмат қилиши мумкин. Кластерларда турли хилдаги агротуризм фаолияти билан шуғулланувчи корхоналарнинг бирлашуви мазкур корхоналарнинг бозор капиталлашувини ҳамда мавжуд ва потенциал бизнес ҳамкорлар томонидан кичик ва ўрта бизнес вакилларига бўлган қизиқишни оширишга ва ишончни кучайтиришга, натижада кластер иштирокчиларининг умумий рақобатдошлигини оширишга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Киянова Л. Д., Миронова О. А. Формирование региональных агротуристических кластеров как инструмент обеспечения устойчивого развития сельских территорий // Региональная экономика и управление: электронный научный журнал. – 2018. – №. 3 (55). – С. 6.

2. Косенчук, О. В., Блинов, О. А., Новиков, Ю. И., & Рабканова, М. А. Понятие агротуризма в теории и практике управления сельскими территориями // Современные проблемы науки и образования. – 2015 (2-2). – С. 387-387.

3. Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитаси маълумотларидан фойдаланилди.

RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA AGROSANOAT KLASTERLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Niyozova I.N.

“Iqtisodiyot” kafedrası o'qituvchisi
Buxoro davlat universiteti

Toyirov N.

Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiyotning turli tuzilmalarning faol o'zaro aloqalaridan iborat tarmoq tizimiga aylanishiga olib keladi. Bunday tarmoqning bir misoli agrosanoat klasteridir.

Agrosanoat klasterlari doirasida ishlab chiqarish jarayonlari, boshqaruv tizimlari, logistika va Klaster ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar sohasiga ta'sir qiluvchi raqamli iqtisodiyotni shakllantirish uchun mumkin bo'lgan yo'nalishlar mavjud.

Agrosanoat klasterlari ichida ilg'or raqamli texnologiyalar orqali shakllangan yagona axborot maydoni, ayniqsa, kichik agrofirma vakillari uchun foydalidir.

"Raqamli texnologiyalarga kirish kichik fermerlarga va boshqa qishloq korxonalariga yetkazib beruvchilar va ma'lumotlarga ulanish orqali sezilarli foyda keltirishi mumkin. Bu foydalanuvchilarga ishchi kuchining iste'dodiga teging, strategik hamkorlik o'rnatish va xizmatlarni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi." Shunday qilib, agrosanoat klasteridagi yagona axborot maydoni o'rta va kichik dehqon xo'jaliklarini raqamli agrosanoat tizimiga integratsiyalashning yeng yaxshi imkoniyatidir.

Hozirgi zamon agrar iqtisodiyoti sharoitida global qiymat zanjirlariga kiritilmasdan va universitetlar bilan hamkorlik qilmasdan turib raqobatbardosh bo'lib qolish mumkin yemas. Agrofirmaning yangi sohalarini rivojlantirish ilmiy va ta'lim muassasalari bilan faol hamkorlikni talab yetadi. Klaster yondashuvi bu talabni to'liq qondiradi.

Agrosanoat klasteridagi yirik loyihalarni amalga oshirishda ishtirok yetish kichik va o'rta korxonalariga raqamli transformatsiyaning zarur darajasini saqlab qolish va global qiymat zanjirlarida ishtirok yetish imkoniga yega bo'lish imkonini beradi.

Agrosanoat klasteri raqamli texnologiyalar sohasida fundamental va amaliy bilimlarni shakllantirishning tabiiy jarayoniga ham yega. Ularni rivojlantirish uchun mutaxassislar uchun tegishli murabbiylik va o'quv dasturlarini ishlab chiqish zarur. Yuqoridagilarni hisobga olib, agrosanoat klasterlari raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning haydovchilari sifatida harakat qilishlari mumkin.

Agrosanoat klasterlari doirasida bunday raqamli yekotizimlarning shakllanishi jamoaviy tarmoq vakolatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Agrosanoat klasterlari uchun raqamlashtirishning yuqoridagi afzalliklari agrosanoat majmuasida raqamli transformatsiya jarayonlarini tezlashtirish uchun tegishli institutsional o'zgarishlar zarurligini tasdiqlaydi.

Agrosanoat klasterlari majmui

Agrosanoat ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari raqamli texnologiyalarni qo'llash va rivojlantirish uchun keng "maydon" ni tashkil yetadi. Xalq xo'jaligining boshqa sohalaridan farqli o'laroq, qishloq xo'jaligi tirik organizmlarni o'z ichiga olgan ko'plab murakkab ishlab

chiqarish jarayonlarini o'z ichiga oladi; turli xil qishloq xo'jaligi yekinlari; mashina, o'simlik, hayvon va odamlar o'rtasidagi maxsus aloqalar; tasodifiy o'zgarishlarga bog'liq parametrlarni nazorat qilishni talab qiluvchi qishloq xo'jaligi ob'ektlari; o'lchov va hisob talab qiluvchi katta yer maydonlari.

Zamonaviy qishloq xo'jaligining asosi dalalarni yetishtirish bo'yicha aniq ma'lumotlar bo'lib, unga ishlov berish xarajatlarini hisoblash aniqligi bog'liq. Umumiy tushunchada raqamli transformatsiya ishlab chiqarish va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning chuqur o'zgarishidir. Zamonaviy sharoitlarda agrofirma vakillarining butun yekotizimlari raqamli iqtisodiyot vositalaridan foydalanmasdan, balki yangi ish joylari va hamkorliklarni rivojlantirish uchun raqamli platformalar bilan hamkorlik qilganda, raqamlashtirishga bunday yondashuvni ishlab chiqish kerak.

Agrosanoat klasterlariga kelsak, ularni murakkab tuzilmalar sifatida raqamlashtirish jarayoni juda murakkab va ularni o'rganish va qo'llash uchun yetarli yondashuvni talab qiladi. Agrosanoat klasterlarining raqamli transformatsiyasi tabiatda tizimli bo'lishi va Klaster tuzilishining barcha ishtirokchilarini qamrab olishi kerak. Hozirgi inqiroz davrida klasterlar bozorda o'z mavqegini saqlab qolish uchun umumiy raqamli o'zgartirishlarsiz qila olmaydi. Bugungi kunda har qanday agrosanoat korxonasi raqobatbardosh bo'lishi uchun nafaqat yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqarish va iste'mol yehtiyolariga ye'tibor qaratish, balki mobil va bulutli texnologiyalardan faol foydalanishga imkon beruvchi raqamli yondashuvlar asosida o'z biznesini tashkil yetish, kundalik ishlarda mashinani o'rganish, mashinani ko'rish va virtual haqiqatni amalga oshirish kerak.

Agrosanoat majmuasidagi innovatsion jarayonlar raqamli iqtisodiyotning zamonaviy paradigmasini ham hisobga olishi kerak, bu holda rivojlanish mumkin yemas..Joriy yil 22 sentabr kuni tarmoq va hududlarda raqamli iqtisodiyot hamda elektron hukumatni joriy qilish masalalari bo'yicha o'tgan videoselektor yig'ilishida prezident Shavkat Mirziyoev «Tarmoq va hudud rahbarlari raqamlashtirishsiz natija, rivojlanish bo'lmasligini tushunib yetishi shart. Barcha darajadagi rahbarlar buni o'ziga kundalik vazifa sifatida belgilab, raqamlashtirish sohasini alifbosidan boshlab chuqur o'rganishi kerak», - deya ta'kidlagan edi. John Deere kompaniyasi qishloq xo'jaligini raqamlashtirish bilan shug'ullanuvchi jahondagi birinchi raqamli kompaniya hisoblanadi. John Deere o'zining O'zbekistondagi dileri «Landtech» kompaniyasi yordamida Shavkat Mirziyoev tashabbusini qo'llab-quvvatlashga, mamlakat qishloq xo'jaligini raqamlashtirishga yordam berib kelmoqda. Shuningdek, tashkilot mamlakatdagi yosh kadrlarni qishloq xo'jaligini raqamlashtirish bo'yicha o'qitish dasturlarini ham amalga oshirmoqda.

Aqlli qishloq xo'jaligi fermer xo'jaliklarini yanada foydali, samarali, xavfsiz va yekologik xavfsiz bo'lishiga imkon beradigan sensorlar, qurilmalar, mashinalar va axborot texnologiyalari, robotlar, GPS texnologiyalari kabi ilg'or texnologiyalardan foydalanadi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotishni raqamlashtirish iste'molchiga mahsulotlarni blockchain texnologiyalari, yelektron birjalar orqali kuzatishdan iborat.

Raqamli iqtisodiyot vositalari tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishi mumkin, moddiy va transport oqimlarining samaradorligini oshirish, mehnat sharoitlarini yaxshilash va atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

«O'zbekistonda qishloq xo'jaligini raqamlashtirish juda yaxshi samara beradi. Buning bilan fermerlarda masofadan turib ish jarayonini boshqarish, ishlatiladigan o'g'itlarni, kimyoviy moddalarni tejash imkoni bo'ladi.

Shuni qo'shimcha qilish kerakki, raqamli transformatsiya hujjatlarni raqamlashtirishga qaraganda kengroq. Raqamli jamiyat insonning maxsus turmush tarzi va mehnatiga asoslangan bo'lib, yuqori texnologiyalar asosida shakllangan. Ish joyining madaniyati va mijoz bilan munosabatlar turi tubdan o'zgaradi. Qo'shimcha aloqa usullari mijozlar va iste'molchilar bilan ishlash xodimlari uchun mavjud bo'ladi.

Agrosanoat majmuasida Klaster-tarmoq hamkorligining rivojlanish tendensiyasi uni raqamlashtirishni jadallashtirishga yordam beradi. Agrosanoat klasterida innovatsion mahsulot va texnologiyalarni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli loyihalar amalga oshirilishi uchun

МУНДАРИЖА

Хамидов О.Х. Табрик ва кириш сўзи 3

I ШЎЪБА. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИДА КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ УСТУВОР ЙЎНАЛИШ СИФАТИДА РИВОЖЛАНТИРИШ ТАЖРИБАЛАРИ ...6

Б.Н.Навруз-Зода. Кластерларни шакллантиришнинг назарий асослари	6
Фарманов Тўлқин Хайитмуродович, Абдуллоев Аслидин Жунайдуллоевич. Ихтисослашган қишлоқ хўжалиги кластерлар фаолиятини ривожлантириш	8
Явмутов Д.Ш., Б.М. Юлдошева. Современные проблемы орошаемого земледелия в Узбекистане и пути повышения эффективности в отрасли	10
A.J. Abdulloyev. Agroklastarlarni shakllantirish masalalari	12
М.А.Орипов. Ўзбекистонда биоиктисодиёт соҳаларини ривожлантиришнинг зарурат ва имкониятлари	13
Qayimova Z.A., Qosimova X. J. Vuxoro viloyati qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarining iqtisodiy tahlili.....	17
Д.Ш.Явмутов, М.Д.Шойимардонкулов. Бошқарув механизмларни такомиллаштириш – қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши самарадорлигининг муҳим омили	19
Rakhmatullaeva Firuza Mubinovna, Tairova Masuma Muxammedrizayevna. Development of agricultural cooperation in modern economic conditions	21
Қурбонов Алишер Бобоқулович, Журақулов Азим. Агросаноат мажмуида ишлаб чиқаришни ташкил этиш йўналишлари	23
О.Дж.Хусайнов, М.Қ.Мелсов. Чорвачилик соҳасини барқарорлигини таъминлашда хизмат кўрсатувчи инфратузилмани ривожлантириш омили	25
Gafurova Sh.K., Odayeva N.F. Prospects for the development agriculture in the republic of Uzbekistan.....	28
Ш.Ш.Болтаев. Инновацион иқтисодиёт шароитида корхонада харажатлар самарадорлигини бошқаришда тежамкорлик режимига амал қилишнинг асосий йўналишлари.....	30
Очиллов Назрилло Файзиллоевич. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигини ривожлантириш ва унинг рақобатбардошлигини оширишнинг устувор йўналишлари	33
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna, Jomurodova Charos Qahhor qizi. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda xizmatlar sohasining o'rni	37
O.K. Xudayberdieva. Raqamli iqtisodiyotda agrosanoat klasterlarining shakllanishi va rivojlanish xususiyatlari	39
Isomov B.S. O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning harakatlar strategiyasi asosida investitsiyalarni jalb etishning ustuvor vazifalari.....	42
Балташев Журсинбай Муратбаевич. Қорамолчилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш самарадорлиги	44
Ш.Ш.Болтаев. Инновацион иқтисодиёт шароитида асосий воситалар билан боғлиқ харажатлар самарадорлигини бошқаришда тежамкорлик режиминига амал қилиш масалалари	47
Очиллов Назрилло Файзиллоевич. Тараққий этган мамлакатларда қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини таъминлашнинг устувор йўналишлари.....	51
Сайфуллаева М.И. Направления сельскохозяйственных реформ в Узбекистане.....	55
Ш.Ш.Болтаев, А.Д. Кудратов. Инновацион иқтисодиёт шароитида хом ашё ва материаллар билан боғлиқ харажатлар самарадорлигини бошқаришда тежамкорлик режиминига амал қилиш масалалари	56